

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.074>

УДК 336.711(477)

JEL: E51, E52, E58, G21, G28

Ю.І. ШАПОВАЛ, канд. екон. наук,
старший науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: shapoval@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9965-5522>

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВІВ ОБОВ'ЯЗКОВОГО РЕЗЕРВУВАННЯ: ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Розкрито сутність, переваги і ризики застосування нормативів обов'язкового резервування, зокрема, у контексті їх впливу на кредитування і валютну стабільність. Відзначено гнучкий підхід НБУ у встановленні нормативів обов'язкового резервування, який залишається недовірим з огляду на зростання обсягів обов'язкових резервів банків та інвестування банками вільної ліквідності в депозитні сертифікати НБУ й ОВДП на тлі низького рівня кредитної глибини та високої частки депозитів на вимогу. Надано пропозиції з удосконалення політики нормативів обов'язкового резервування в Україні.

Ключові слова: банки; грошово-кредитна політика; нормативи; обов'язкові резерви; ліквідність; кредити; депозити.

Застосування резервних вимог центральними банками відповідає монетаристській доктрині, спрямованій на контроль над грошовою масою для стабілізації цін і стимулювання економічного зростання. Згідно з кейнсіанською теорією, резервні вимоги відіграють другорядну роль порівняно з процентними ставками й операціями на відкритому ринку, які вважаються ефективнішими інструментами грошово-кредитної політики завдяки їх

Ц и т у в а н н я: Шаповал, Ю. (2025). Застосування нормативів обов'язкового резервування: зарубіжна практика та реалії України. *Економіка України*. 68. 01 (758). 74-95. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.074>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

оперативності та гнучкості реагування на економічні умови. Водночас кейнсіанці визнають роль обов'язкових резервів для підтримання ліквідності банківської системи в умовах економічної нестабільності.

В українській фінансовій науці початку 2000-х років було визначено кілька ключових аспектів застосування нормативів обов'язкових резервів. Так, дослідники сходилися на думці, що диференціювання має застосовуватися залежно від: а) абсолютних сум депозитів, б) видів кредитних установ та їх розмірів, в) пріоритетів при здійсненні активних операцій. Крім того, було визнано за необхідне знизити нормативи резервування для залучених від населення коштів у національній та іноземній валюті (Дзюблюк, 1998; Шаринська, 2005). Після глобальної фінансової кризи 2008 р. (Global Financial Crisis — GFC), коли Національний банк України (НБУ) у своїй політиці зосередився на боротьбі з доларизацією банківських балансів, було поглиблено диференціацію нормативів резервування. Українські науковці у своїх дослідженнях зазначали:

- зміну жорсткої політики НБУ на більш помірковану за рахунок зменшення норм обов'язкового резервування протягом 2008—2009 рр. (Бойко, Коковихіна, 2011, с. 47);

- посилення преференційних умов резервування для коштів, залучених у національній валюті, з метою дедоларизації економіки у 2012 р. (Манжос, 2014, с. 61);

- пропозиції щодо вдосконалення диференціації залежно від спрямування кредитної політики банку в пріоритетні галузі економіки за допомогою гнучкої системи резервування і пільг за резервуванням (Дзюблюк, Забчук, 2012, с. 20);

- пропозиції щодо подальшого диференціювання нормативів залежно від типів банків, їх розмірів, термінів і обсягів залучених коштів, а також поступового зниження рівня і частоти змін обов'язкових резервних вимог (Вишивана, Щуревич, 2013, с. 173);

- пропозиції щодо запровадження нарахування плати за дотримання мінімального рівня резервних вимог на кореспондентському рахунку в НБУ, застосування звільнень від виконання резервних вимог за залученими коштами, спрямованими на кредитування пріоритетних напрямів у межах державних програм, а також розмежування й чітке визначення тривалості звітного (дотримання резервів) і розрахункового (дотримання принципу запізнення, тобто часового лагу (1 місяць)) періодів між розрахунковим і звітним періодами (Сомик, 2014);

- складність застосування нормативів обов'язкового резервування для управління кредитною активністю через відсутність моделей, які могли б передбачити результати їх застосування¹.

¹ Лепушинський В., Ніколайчук С. Як створюються гроші і яка в цьому процесі роль Нацбанку. *VoxUkraine*. 2019. 26 лют. URL: <https://voxukraine.org/yak-stvoryuyutsya-groshi-i-yaka-v-tsomu-protsesi-rol-natsbanku-spojler-ne-golovna> (дата звернення: 20.06.2024).

Таким чином, наукові напрацювання українських учених засвідчили необхідність адаптивної політики обов'язкового резервування через диференціацію норм. Пропозиції українських науковців підкреслюють важливість подальшого вдосконалення системи обов'язкового резервування, зокрема, через запровадження пільг, гнучких резервних вимог і механізмів компенсації для банків.

Центральні банки країн, що розвиваються, продовжують активно використовувати нормативи обов'язкового резервування як контрциклічний інструмент для стабілізації фінансових ринків, незважаючи на перехід до інфляційного таргетування, орієнтованого в першу чергу на управління процентними ставками. Хоча зарубіжна практика еволюціонує з часом, основні принципи залишаються актуальними для розуміння механізму впливу нормативів на економіку. З огляду на це, актуальність цього дослідження обумовлена необхідністю оптимізації політики резервування для посилення монетарного впливу на економічну активність в умовах радикальної невизначеності макроекономічного середовища в Україні.

Отже, **мета статті** — узагальнити зарубіжний та вітчизняний досвід застосування нормативів обов'язкового резервування для обґрунтування пропозицій щодо підвищення їх дієвості в Україні.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВІВ ОБОВ'ЯЗКОВОГО РЕЗЕРВУВАННЯ

Економічний зміст нормативів резервування. Головний аргумент на користь застосування резервних вимог полягає в тому, що вони посилюють здатність органів монетарної влади контролювати пропозицію грошей. Встановлення резервних вимог передбачає визначення їх рівня і можливої ставки винагороди (Hardy, 1997, р. 52). Вимога до банків зберігати резерви, які приносять невеликі або взагалі не приносять відсотків, еквівалентна податковому тягарю, який перекладається на позичальників і вкладників у вигляді спреду між кредитними та депозитними ставками (Hardy, 1997, р. 51). За кожну одиницю депозитів, залучених для фінансування позик, банк фактично сплачує непрямий податок на одиницю, рівний резервній ставці (Cantú et al., 2024). Більшість країн не виплачують відсотки за обов'язковими резервами, а ті, які виплачують, зазвичай пропонують ставку, меншу за облікову².

Центральні банки підвищують резервні вимоги в періоди високої інфляції, щоб її приборкати, а під час економічного спаду — знижують їх для заохочення кредитування і стимулювання економічної активності. Вони використовують три основних способи обліку обов'язкових резервів, які відрізняються часовим розрахунковим проміжком (Montoro, Moreno, 2011, р. 56):

1) з лагом (відставанням): розрахунок резервних вимог здійснюється за попередній період (розрахунковий період передує резервному періоду

² Reserve Requirements: Current Use, Motivations and Practical Considerations. *OECD*. 2018. URL: <https://elischolar.library.yale.edu/ypfs-documents/14475>

(часу, протягом якого необхідно утримувати відповідні обов'язкові резерви)), що робить суму необхідних резервів відомою наперед;

2) напівлаговий: розрахунок резервних вимог ґрунтується частково на даних попереднього, частково — поточного періодів (розрахунковий період перекривається з резервним періодом);

3) одночасний (синхронний): розрахунок резервних вимог базується на актуальних даних, але затримка в збиранні інформації може стимулювати банки до надмірного резервування.

Диференціація нормативів обов'язкового резервування. Вплив резервних вимог на банківську систему може варіюватися залежно від структури пасивів (Montoro, Moreno, 2011, р. 56). Центральні банки можуть встановлювати вимоги лише для депозитів або для всіх фінансових зобов'язань банку, включаючи боргові цінні папери (De Crescenzo et al., 2023, р. 441). Крім того, центральні банки вдаються до застосування різних резервних вимог до різних типів банків або фінансових установ. Зазвичай, диференціація резервних вимог використовується за такими критеріями³:

1) за строком погашення — диференціація депозитів до запитання і строкових депозитів, що допомагає вирішити проблему невідповідності строків погашення, зокрема, коли банки мають структури фондування з короткострокових зобов'язань (De Crescenzo et al., 2023, р. 446);

2) за видом зобов'язань — розрізняє основні й додаткові зобов'язання, встановлюючи більш високі нормативи до облігацій або зобов'язань для небанківських установ, ніж до депозитів;

3) за валютою зобов'язань — диференціація за іноземною або національною валютою;

4) за резидентством контрагента — диференціація за нерезидентами і резидентами. Якщо ставка резервних вимог до зобов'язань перед нерезидентами є вищою, ніж для резидентів за тією самою категорією зобов'язань, це фактично виконує роль податку на іноземні зобов'язання для стримування припливу іноземного капіталу.

Цілями застосування нормативів обов'язкового резервування є (Gray, 2011): а) пруденційний контроль — для підтримання стабільності банківської системи; б) монетарний контроль — для впливу на різницю між депозитними і кредитними ставками, на зростання грошових агрегатів, а отже, і на інфляцію; в) управління банківською ліквідністю.

З одного боку, застосування нормативів обов'язкового резервування має такі **переваги**:

1) дешевий спосіб стерилізації надлишку ліквідності: підвищення рівня неоплачуваних (або недооплачуваних) резервних вимог з мінімальними адміністративними витратами (Hardy, 1997, р. 52) призводить до зниження депозитних і підвищення кредитних ставок (Gray, 2011);

2) вплив на структуру зобов'язань банків: резервні, диференційовані за строками погашення та валютою, стимулюють банки до формування

³ Там само.

більш збалансованої ресурсної бази (хоча існують інші ефективні інструменти, такі як коефіцієнти ліквідності NSFR і LCR, для вирішення проблем надмірних строків погашення й невідповідності валют LCR може бути складнішим у впровадженні в менш розвинутих фінансових системах із недостатньо ліквідними ринками цінних паперів⁴).

З іншого боку, застосування нормативів обов'язкового резервування несе такі **ризик**:

1) зниження ліквідності банків: вищі резервні вимоги можуть призвести до зниження ліквідних активів банків, що, у свою чергу, скорочує обсяг кредитування; вплив змін нормативів обов'язкового резервування на кредитні ставки залежить від буферів ліквідності банків (Alper et al., 2018);

2) опосередкований вплив на процентні ставки: зміна резервних вимог не завжди веде до очікуваного зміщення процентних ставок; резервні вимоги можуть збільшити різницю між процентними ставками банківських позик і депозитів, не впливаючи на загальний рівень процентних ставок (Bitar, 2022);

3) стимулювання ризикованої поведінки банків: у обмежених умовах коригування депозитних ставок банки можуть вибирати більш ризиковані активи для отримання кращої прибутковості (Glocker, 2021); резервні вимоги також можуть переносити потенційний ризик на нерегульовані фінансові установи⁵, оскільки економічні агенти намагаються уникнути цього «податку», розробляючи альтернативні фінансові інструменти посередництва між позичальниками і кредиторами (De Grauwe, Ji, 2024, p. 46);

4) неточності впливу: зміна резервних вимог може бути неефективною в компенсації короткострокових монетарних коливань через лаги у визначенні резервної бази і тривалість періоду утримання резервів (Hardy, 1997, p. 49); ефективний інструмент повинен впливати на одну проміжну ціль за раз, без жодного впливу на інші проміжні цілі, а зміна резервних вимог впливає на низку змінних одночасно, без прямого контролю з боку монетарних органів за цим впливом (Bitar, 2022).

Оскільки підвищення резервних вимог здатне спричинити спотворення на фінансових ринках, оподаткування банківських депозитів може бути більш оптимальним інструментом для впливу на процентні ставки за депозитами і кредитами. Податки є більш гнучким інструментом, оскільки їх можна коригувати без прямого впливу на банківську ліквідність (Bitar, 2022).

Отже, нормативи обов'язкового резервування використовуються центральними банками для регулювання пропозиції грошей. Їх сутність полягає в тому, що комерційні банки зобов'язані тримати певну частку своїх коштів на рахунках у центральному банку, що безпосередньо знижує потенціал для розширення кредитування та інвестування. Підвищення нормативів резервування зменшує величину грошового мультиплікатора, що

---

⁴ Там само.

⁵ Там само.

призводить до скорочення грошової маси в економіці. У свою чергу, зменшення вільної ліквідності впливає на прибутковість банків, адже резервування є потенційними втратами для них, у результаті чого банки змушені коригувати депозитні й кредитні ставки.

У цілому зміни нормативів обов'язкового резервування можна вважати дійовим інструментом а) пруденційного нагляду, б) управління ліквідністю і в) регулювання потоків капіталу, лише коли інші інструменти грошово-кредитної політики є недоступними або затратними у використанні. Регулярний перегляд резервних вимог, супроводжуваний попереджувальною комунікацією від центрального банку, і відсутність альтернативних дохідних активів (крім кредитних інструментів) спонукають банки до активізації кредитування. Крім того, замість резервних вимог можна застосувати прямі податки на прибуток з депозитів, оскільки цей інструмент є більш гнучким і дозволяє центральному банку точніше впливати на процентні ставки і пропозицію грошей.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВІВ ОБОВ'ЯЗКОВОГО РЕЗЕРВУВАННЯ

Історичний огляд застосування нормативів обов'язкового резервування.

Перші нормативи були запроваджені в США (у штатах Вірджинія, Джорджія, Нью-Йорк) після фінансової паніки 1837 р., проте їх поширення в інших штатах відбувалося повільно: до 1860 р. лише 10 штатів мали подібні закони (Carlson, 2015, р. 194). Протягом 1830—1913 рр. регулятивні заходи, спрямовані на забезпечення банківської ліквідності, включали переважно резервні вимоги, які зобов'язували окремі інституції зберігати ліквідні активи. Однак цих вимог було недостатньо для запобігання зупиненню виплат депозитів під час банківських панік (Carlson, 2015, р. 218). У 1930-х роках було запропоновано ідею 100-відсоткового резервування, яка майже не дістала широкого застосування, за винятком Аргентини, де вона була реалізована в 1946—1957 і 1973—1976 рр. (Hardy, 1997, р. 43). Протягом 1970—1980-х років центральні банки використовували підвищення процентних ставок як інструмент боротьби з інфляцією, не оплачуючи винагороди за резервні вимоги. Проте з 1980-х років спостерігалось зменшення використання мінімальних резервних вимог через сприйняття невинагороджених мінімальних резервних вимог як чинника, що негативно впливає на оптимальний розподіл капіталу (De Grauwe, Ji, 2024, р. 16).

У середині 1990-х років промислові країни застосовували низькі й диференційовані за фінансовими інструментами резервні вимоги, тоді як країни, що розвиваються, — високі (більше 10 %) і складно-диференційовані за фінансовими інструментами й фінансовими установами нормативи (Hardy, 1997, р. 67). З 2000 р. спостерігається розрив між розвинутими країнами, які значно зменшили застосування резервних вимог, і країнами, що розвиваються, які й надалі активно використовують їх (De Crescenzo et al., 2023, р. 445).

До періоду кількісного пом'якшення всі резерви зберігалися на балансах банків виключно для виконання резервних вимог, що обмежувало їх використання для кредитування (Kuang et al., 2024). Упродовж десятиліття після GFC низка провідних центральних банків запровадила від'ємні процентні ставки. Однак такий підхід зменшив прибутковість банків і міг впливати на їх кредитну активність. З метою згладжування такого негативу ЄЦБ у 2019 р. запровадив дворівневу систему винагороди за надлишкові резерви (Fuster et al., 2024). Згідно з новою tiering-системою, банки дістали можливість знижувати вартість зберігання надлишкових резервів, якщо їх запаси перебували нижче певного порогу. Цей крок сприяв перерозподілу ліквідності між банками як у межах країни, так і в банківських групах, а також на міжнародному рівні, що дало змогу банкам Єврозони ефективніше використовувати свої резерви⁶.

У 2023 р. P. de Grauwe та Y. Ji (2023) запропонували запровадити дворівневу систему мінімальних резервних вимог у Єврозоні. Ця ініціатива має на меті знизити надмірну винагороду комерційних банків за резервування від центральних банків через підвищення ставок у відповідь на стрибок інфляції у 2022 р. Ініціатива передбачає заморожування частини банківських резервів у вигляді неоплачуваних мінімальних резервів, тоді як резерви, що перевищують ці мінімальні вимоги, мають оплачуватися за ринковими ставками⁷. Однак варто враховувати ризик того, що оплата мінімальних резервних вимог за ставками, нижчими за ринкові, може послабити вплив зміни ставки резервних вимог на банківську систему (Montoro, Moreno, 2011, р. 56). Застосування неоплачуваних резервних вимог здатне призвести до зниження прибутків банків, що, у свою чергу, може спричинити підвищення банками кредитних ставок і комісій для клієнтів. Після GFC банки вже стикаються з підвищеними вимогами до регулятивного капіталу, ліквідності й ліквідності, і в деяких країнах банківська діяльність стала менш прибутковою. Прикладом може слугувати Велика Британія. Так, якщо за три роки до пандемії британські банки отримували оподатковуваний прибуток у середньому в сумі 20 млрд фунтів стерлінгів на рік, то у 2022—2023 фінансовому році, навіть попри підвищення процентних ставок, — заробили лише 33 млрд фунтів стерлінгів⁸. Незважаючи на те, що резерви є ліквід-

⁶ The two-tier system for reserve remuneration and its impact on banks and financial markets. *Deutsche Bundesbank Monthly Report*. 2021, January. P. 59—79. URL: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/858450/20a2ada102d09d511d123bb6411ffea/mL/2021-01-tiering-data.pdf>

⁷ De Grauwe P., Ji Y. Fighting inflation more effectively without transferring central banks' profits to banks. *CESifo Working Paper*. 2023. No. 10741. URL: <https://www.cesifo.org/en/publications/2023/working-paper/fighting-inflation-more-effectively-without-transferring-central>

⁸ Young T. Should the Bank of England Adopt Unremunerated Reserve Requirements? *National Institute UK Economic — Outlook*. Summer 2024. No. 15. URL: <https://niesr.ac.uk/publications/unremunerated-reserve-requirements?type=uk-economic-outlook-box-analysis>

ними активами, в умовах фінансової кризи неоплачені резерви не будуть доступними для банків за першої вимоги, що може суттєво ускладнити управління ліквідністю. Існує також ризик, що запровадження таких резервів спровокує відплив клієнтів до небанківських фінансових установ. Отже, задіяння неоплачуваних резервних вимог може зменшити фінансовий тягар для уряду. Водночас витрати банківського сектору, потенційний негативний вплив на споживачів і ризики для фінансової стабільності роблять такий крок недоцільним.

Центральні банки деяких країн не застосовують резервні вимоги, хоча в низці країн, зокрема Бразилії, Індії, Колумбії, Малайзії, Сінгапурі, Таїланді, на Філіппінах, у Швейцарії (для зобов'язань у національній валюті), В'єтнамі, Індонезії, Китаї, Перу, Південній Африці, Південній Кореї, Туреччині, Чилі, Японії (для зобов'язань як у національній, так і в іноземній валюті), вони залишаються стандартним інструментом. Так, резервні вимоги скасовано або знижено до нуля у Швеції, Канаді, Новій Зеландії, Гонг-Конгу, Великій Британії (з 2009 р.). В Австралії резервні вимоги не є нормативом обов'язкових резервів (вони не встановлюються як відсоток від зобов'язань фінансової установи, а щороку розраховуються з метою забезпечення того, щоб кожна фінансова установа мала достатньо коштів для розрахунків за транзакціями в австралійських доларах у неробочий час). У Мексиці резервні вимоги також відсутні, натомість діють оплачувані обов'язкові депозити, які відкриваються на невизначений термін під фіксований відсоток, розмір якого залежить від обсягу банківських зобов'язань на певний момент часу⁹.

У цілому за останні три десятиліття роль резервних вимог суттєво змінилася, трансформувавшись з інструменту захисту від банківських криз у механізм впливу на попит на ліквідність¹⁰. Крім того, відбувся відхід від практики ненарахування відсотків за обов'язкові резерви до практики часткової або повної їх оплати центральними банками.

Вплив нормативів обов'язкового резервування на кредитування. Резервні вимоги можуть використовуватися для стримування кредитних циклів за умови їх контрциклічного застосування (De Crescenzo et al., 2023, р. 446). Зниження резервних вимог сигналізує про намір центрального банку заохотити банки до пом'якшення вимог до кредитування. Натомість, підвищення нормативів обов'язкового резервування сприяє зменшенню амплітуди кредитних циклів. При цьому переваги зниження ймовірності та масштабу епізодів фінансового стресу перевищують витрати, пов'язані зі скороченням економічної активності (вимірюваної зростанням промислового виробництва) (Cantú et al., 2024).

Дослідження Банку міжнародних розрахунків (The Bank for International Settlements — BIS) засвідчило, що ефект застосування обов'язкових резер-

⁹ Currency area overviews. BIS. URL: https://www.bis.org/mc/currency_areas.htm (дата звернення: 10.08.2024).

¹⁰ O'Brien Y.Y.C. Reserve requirement systems in OECD countries. 2007. URL: <https://www.federalreserve.gov/pubs/feds/2007/200754/200754pap.pdf>

вів має сильніший вплив на країни, що розвиваються, ніж на розвинуті держави, як з точки зору витрат, так і вигід. Однією з причин є те, що механізм трансмісії нормативів обов'язкового резервування залежить від ринкової структури фінансового сектору й рівня його розвитку. Так, у країнах з низьким рівнем фінансового розвитку і значною концентрацією банків вплив резервних вимог на вартість і доступність кредитних ресурсів є більш значущим. Це пов'язано з можливістю банків перекласти витрати на позичальників через обмеженість альтернативних джерел фінансування. Однак така ситуація також робить резервні нормативи менш ефективними інструментом для зниження ймовірності фінансових криз серед розвинутих країн. Крім того, робота експертів BIS продемонструвала, що однорідні (з єдиною ставкою для всіх зобов'язань) нормативи обов'язкового резервування мають сильніший ефект, ніж диференційовані нормативи за строком погашення або валютою (Cantú et al., 2024). Зниження чи підвищення резервних вимог може не стимулювати банківське кредитування, коли банки надають перевагу дохіднішим, хоча й ризикованішим активам. Оскільки при підвищенні нормативів обов'язкового резервування можливості до банківського кредитування зменшуються, можуть відбутися зміни в складі кредитних портфелів. Банки, для яких вартість фінансування зростає більше, скорочують загальну пропозицію кредитів, але при цьому концентруються на ризикованіших позичальниках (Samors et al., 2019).

Отже, контрциклічне застосування резервних вимог є ефективним інструментом для зменшення амплітуди кредитних циклів: зниження резервних вимог стимулює, а їх підвищення — стримує кредитування. Вплив такого регулювання на доступ до кредитів сильніше проявляється в країнах з недостатньо розвинутими фінансовими ринками. У провідних країнах вплив резервних вимог є менш помітним через більшу розвинутість альтернативних механізмів фінансування.

Вплив нормативів обов'язкового резервування на валютну стабільність. Диференціація нормативів резервування за валютою є ефективним інструментом макропруденційної політики, який дозволяє стримувати використання іноземної валюти, знижувати валютний ризик банківських балансів і управляти міжнародними потоками капіталу (De Crescenzo et al., 2023, p. 446). Ця диференціація впливає на обсяги і структуру зобов'язань банків, роблячи фінансування в іноземній валюті менш привабливим через фактичне накладання «податку». Це стимулює банки переходити до фінансування в національній валюті, зменшуючи частку зобов'язань у іноземній валюті в загальному їх обсягу. Крім того, така політика здатна впливати на джерела фінансування, знижуючи привабливість зовнішніх джерел порівняно з внутрішніми, оскільки транскордонні рухи капіталу зазвичай деноміновано в іноземній валюті (De Crescenzo et al., 2023, p. 450). У цілому диференційовані резервні нормативи допомагають зменшувати рівень доларизації активів і пасивів, згладжуючи валютну невідповідність і покращуючи баланс між активами й зобов'язаннями в іноземній валюті (De Crescenzo et

al., 2023, p. 451). Вони є ефективним інструментом для дедоларизації фінансової системи. Диференційовані резерви для покриття збитків за кредитами і вагові коефіцієнти ризику для позик у національній та іноземній валютах можуть запобігати надмірному запозиченню і заохочувати до використання національної валюти в кредитних операціях (Vargas, Sanchez, 2023, p. 6). Так, у 2007—2008 рр. у країнах Латинської Америки (Бразилії, Колумбії, Перу) резервні вимоги продемонстрували більшу ефективність у досягненні фінансової стабільності порівняно із змінами облікової ставки. Ці вимоги було підвищено в період економічного зростання, коли спостерігався приплив капіталу, а після банкрутства Lehman Brothers, яке спричинило різке скорочення припливу капіталу, їх було знижено (Montoro, Moreno, 2011, p. 55). У Румунії у 2008 р. резервні вимоги до зобов'язань у іноземній валюті сягнули 40 %, після чого їх поступово знижали і застосовували лише до короткострокових зобов'язань у іноземній валюті. З 2014 р. було прискорено процес пом'якшення резервних вимог з огляду на тривале скорочення обсягів кредитування в іноземній валюті, а також з метою наближення румунської системи резервних вимог до практики єврозони¹¹. У Туреччині, так само під час GFC, резервні вимоги використовувались як інструмент політики антикризового управління. Після 2010 р. центральний банк Туреччини скасував виплату винагороди за обов'язкові резерви, розширив покриття резервних вимог, диференціював нормативи обов'язкового резервування за строками погашення, у кілька етапів підвищив середньозважену норму обов'язкових резервів приблизно на 10 в. п. Наприкінці 2011 р. було запроваджено «механізм опціонів резервів» (Reserve Option Mechanism — ROM), який дозволив банкам тримати певну частку обов'язкових резервів за зобов'язаннями в турецьких лірах у іноземній валюті або у формі золота, щоб абсорбувати приплив капіталу, спричинений політикою кількісного пом'якшення в розвинутих країнах, і накопичити валютні резерви без надмірних витрат на стерилізаційні операції (Alper et al., 2018). У 2005—2014 рр. центральний банк Латвії застосовував обов'язкові резерви для зобов'язань перед банками-нерезидентами, при цьому ставка резервування була вищою для короткострокових (менше двох років), ніж для більш довгострокових зобов'язань. Цей механізм мав на меті стримати значний приплив капіталу від іноземних банків, який спровокував кредитну експансію і перегрів економіки. Ці резервні вимоги було скасовано після вступу Латвії до єврозони¹². У відповідь на кризу COVID-19 у 2020 р. країни, що зіткнулись із значним відпливом капіталу, вжили заходів щодо зниження резервних вимог, зокрема стосовно зобов'язань у іноземній валюті, з метою полегшення доступу до ліквідності (De Crescenzo et al., 2023, p. 441). Таким чином, застосування вищих нормативів резервування для зобов'язань у іноземній валюті сприяє заміщенню валюти

¹¹ Reserve Requirements: Current Use, Motivations and Practical Considerations. *OECD*. 2018. URL: <https://elischolar.library.yale.edu/ypfs-documents/14475>

¹² Там само.

в банківських балансах, знижуючи валютну невідповідність і рівень доларизації депозитів і кредитів, що дозволяє країнам, які розвиваються, досягати фінансової стабільності навіть під час криз.

У цілому застосування нормативів резервування залежить від рівня розвитку фінансових систем, стану економіки та пріоритетів грошово-кредитної політики. Характерною рисою передових економік є мінімізація або повна відмова від таких нормативів на користь використання процентних ставок як основного інструменту регулювання ліквідності. У країнах, що розвиваються, нормативи обов'язкового резервування залишаються на високому рівні і є часто застосовуваним інструментом обмеження валютних ризиків.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ НОРМАТИВІВ ОБОВ'ЯЗКОВОГО РЕЗЕРВУВАННЯ

В Україні для всіх банків діє єдиний норматив обов'язкового резервування. Водночас НБУ може встановлювати для різних видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкового резервування залежно від строку залучення коштів, виду зобов'язань у розрізі валют (національна, іноземна, у тому числі в банківських металах) і суб'єктів (юридичні чи фізичні особи)¹³. Ключові особливості вітчизняної практики застосування нормативів резервування полягають у такому (табл.):

1) НБУ не сплачує відсотків за обов'язкові резерви, що стимулює банки ухилятися від виконання обов'язкових резервних вимог, особливо в разі підвищення рівня цих вимог;

2) НБУ лібералізує нормативи обов'язкового резервування в кризові періоди;

3) після кризи 2008 р. НБУ перейшов до циклу зниження нормативів обов'язкового резервування для національної валюти й підвищення нормативів для іноземної валюти з метою обмеження валютних ризиків;

4) протягом 2011—2014 рр. і з 2023 р. НБУ стимулював залучення банками довгострокових коштів у рамках політики обов'язкового резервування;

5) з 2023 р. НБУ запровадив цикл високих нормативів обов'язкового резервування для всіх типів депозитів; водночас нормативи до депозитів на вимогу і строкових депозитів у іноземній валюті для юридичних осіб встановлено на нижчому рівні, ніж для фізичних осіб;

6) хоча часті зміни нормативів обов'язкового резервування свідчать про прагнення НБУ адаптуватися до мінливих умов, на практиці такі зміни не мотивують банки підвищувати ставки для залучення коштів.

¹³ Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України № 806 від 11.12.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14#n22>

У 2023 р. НБУ не лише підвищив нормативи обов'язкового резервування банками, а й дозволив банкам зараховувати визначений перелік бенч-марк-ОВДП для покриття до 50 % обсягу обов'язкових резервів задля сти-

Особливості застосування нормативів обов'язкового резервування в Україні в 1992—2023 рр.

Період	Зміни нормативів обов'язкового резервування
1992—2000	Встановлення єдиного нормативу: 1992 р. — 10 %, 1993 р. — 25 %, 1994—1997 рр. — 15 %, 1998 р. — 17 %, 1999—2000 рр. — 15 %
2001—2003	Застосування диференціації нормативів до депозитів на вимогу і строкових депозитів: 2001 р. — 6—14 %, 2002 р. — 0—12 %, 2003 р. — 0—12 %, 2004 р. — 6—8 %, 2005 р. — 6—8 %, 2006 р. — 4—8 %
3 серпня 2006	Застосування диференціації нормативів до депозитів на вимогу і строкових депозитів з розподілом за валютою (національна та іноземна)
3 грудня 2008 по грудень 2022	Застосування нульових нормативів за депозитами на вимогу і строковими депозитами в національній валюті на тлі підвищення нормативів за депозитами на вимогу (5—15 %) і строковими депозитами (3—0 %) у іноземній валюті
3 січня 2009 по грудень 2014	Застосування диференціації нормативів до коштів, які залучені банками від банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів, за валютою
3 липня 2011 по листопад 2014	Застосування диференціації нормативів до строкових депозитів у іноземній валюті з розподілом на короткострокові (до 92 днів — 6—10 %) і довгострокові (93 дні й більше — 2—7 %)
2013 — листопад 2014	Застосування диференціації нормативів до депозитів на вимогу в іноземній валюті з розподілом за типом вкладника (юридичні й фізичні особи)
3 грудня 2014 по лютий 2020	Лібералізація вимог: зниження нормативів і скасування попередньо поглибленої диференціації з поверненням до розподілу депозитів на вимогу (6,5 %) і строкові (3 %)
3 березня 2020	Застосування диференціації нормативів до депозитів і коштів на поточних рахунках інших банків-нерезидентів і кредити, отримані від міжнародних (крім фінансових) та інших організацій-нерезидентів, за валютою
3 січня по квітень 2023	Підвищення всіх чинних нормативів
3 травня 2023	Поглиблення диференціації нормативів до: а) строкових депозитів у національній та іноземній валюті з розподілом на короткострокові (до 92 днів), довгострокові (93 дні й більше) і за типом вкладника (юридичні та фізичні особи); б) депозитів на вимогу в національній та іноземній валюті з розподілом за типом вкладника (юридичні та фізичні особи)

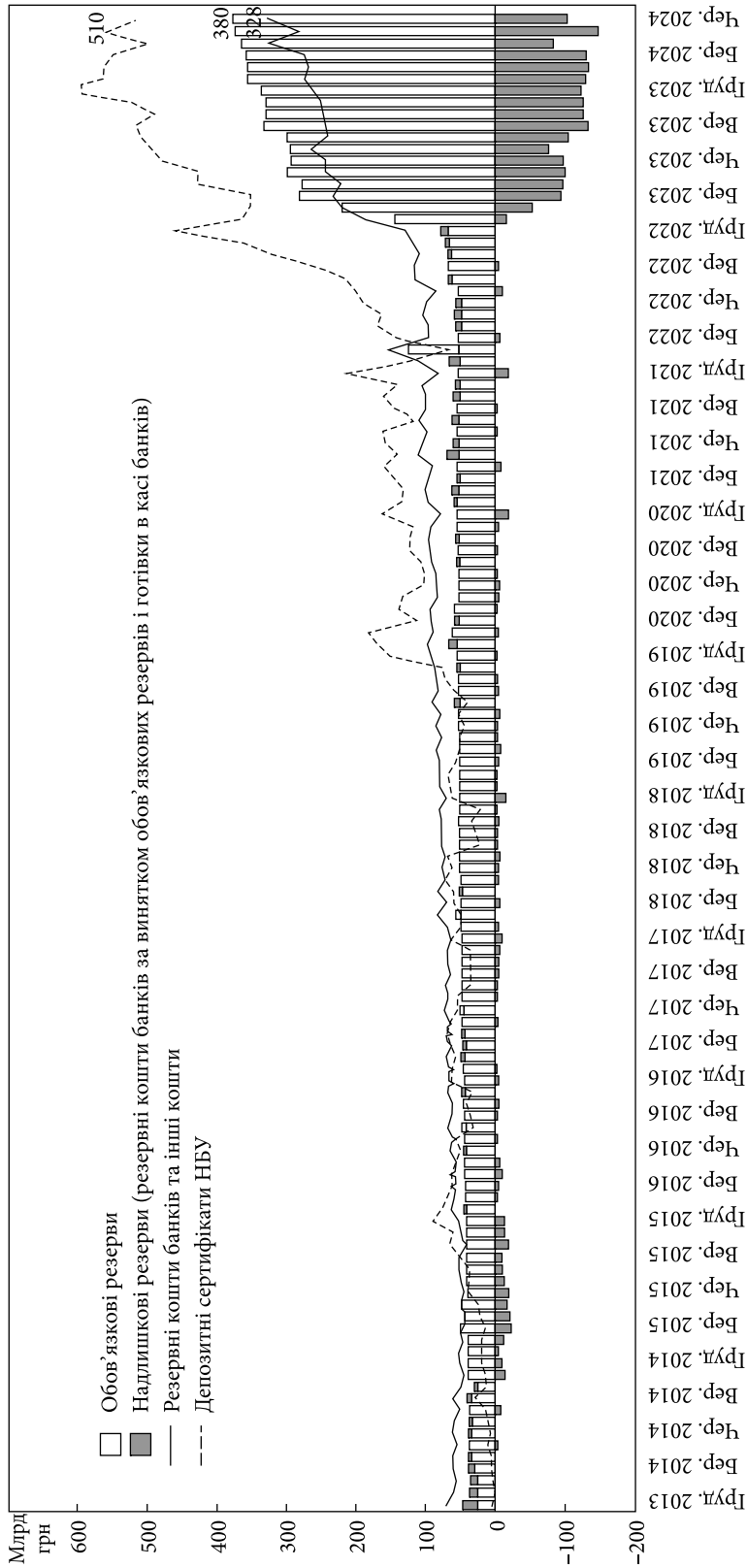
Джерело: складено авторкою за: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>

мулювання банків до купівлі ОВДП. Це рішення базувалося на досвіді 1997 р., коли подібна практика вже застосовувалась¹⁴. Як наслідок, з початку 2023 р. обов'язкові резерви суттєво зросли: зі 144 млрд грн у січні 2023 р. до 380 млрд грн у червні 2024 р. (рис. 1). Відповідно, з початку 2023 р. надлишкові резерви (різниця між загальними резервними коштами, обов'язковими резервами та готівковими коштами в касі банків) перетворилися на дефіцит. Варто зазначити, що з 2014 р. максимальний обсяг надлишкових резервів банківської системи (71 млрд грн) був зафіксований у лютому 2022 р. Такий надлишок обов'язкових резервів, хоча й вказував на потенціал для розширення кредитування, був зумовлений формуванням значних буферів ліквідності для забезпечення фінансової стабільності в перші дні повномасштабної війни. Отже, від'ємне значення надлишкових резервів з початку 2023 р. є наслідком підвищення вимог щодо обов'язкових резервів, обумовленого зростанням обсягів бенчмарк-ОВДП. Крім того, стійке зростання обсягів депозитних сертифікатів НБУ вказує на достатній рівень ліквідності банків, які активно інвестують у депозитні сертифікати.

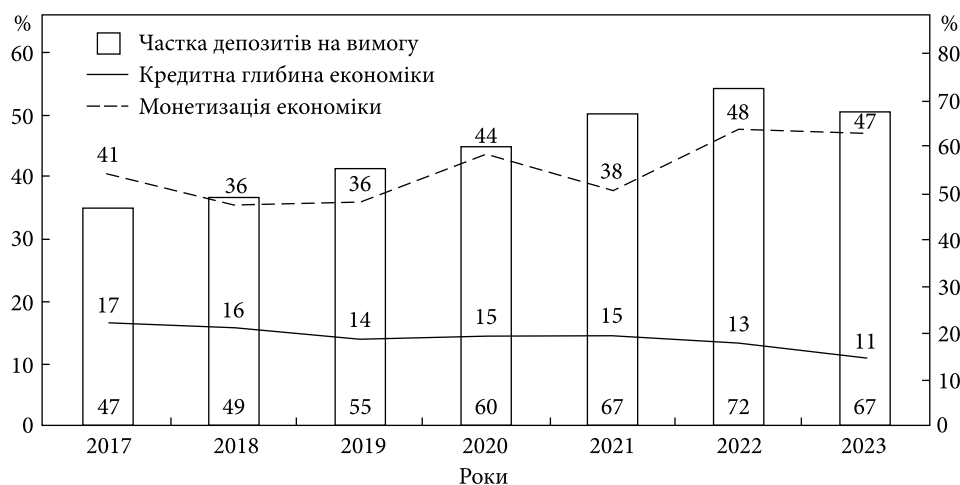
Прив'язка ставок депозитних сертифікатів до облікової ставки НБУ робить їх безризиковим і високодохідним ліквідним активом, що вигідно відрізняє їх від кредитування, і стимулює банки надавати їм перевагу. Наявність у банків такого автономного джерела доходів обмежує дієвість нормативів обов'язкового резервування як інструменту грошово-кредитної політики НБУ. Ще на початку 2000-х років О. Дзюблюк (2002, с. 118) застерігав, що «чим більші надлишкові резерви, котрі не може контролювати центральний банк, тим менші його можливості впливати на динаміку грошових агрегатів через зміну обов'язкових резервних вимог». Отже, незважаючи на зміни 2023 р. щодо поліпшення оптимальності диференціації нормативів обов'язкового резервування задля стимулювання кредитування, у 2024 р. банки, як і раніше, обирали інвестування в цінні папери, щоб компенсувати витрати, пов'язані з підвищеними нормативами обов'язкового резервування. З 2023 р. перевищення рівня обсягу обов'язкових резервів над рівнем загальних резервних активів пов'язане з дозволом зараховувати бенчмарк-ОВДП у покриття обов'язкових резервів. Таким чином, сформоване від'ємне значення надлишкових резервів свідчить не про нестачу ліквідності, а, радше, про зміни в її розподілі й стратегіях банків щодо ліквідних активів.

Підвищення нормативів до депозитів юридичних осіб у іноземній валюті з 15 до 30 % (з січня 2023 р.) засвідчило намір регулятора зменшити валютні ризики за рахунок зниження частки депозитів у іноземній валюті. Крім того, підвищення нормативів до депозитів на вимогу продемонструвало прагнення НБУ заохотити банки до підвищення ставок за довгостроковими депозитами і таким чином зменшити частку коштів на вимогу. З лютого 2023 р. домінуюча (71,8 %) частка депозитів на вимогу юридичних і

¹⁴ Лист Національного банку України № 14-110/3503-8534 від 21.11.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8534500-97#Text>

Рис. 1. Динаміка обсягу резервних коштів банків і депозитних сертифікатів НБУ в період з грудня 2013 р. по червень 2024 р., млрд грн
 Джерело: розраховано авторкою за: Прошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

Рис. 2. Динаміка монетизації, кредитної глибини економіки (ліва шкала) і частки депозитів на вимогу (права шкала) в Україні у 2017—2023 рр., %

Джерело: розраховано авторкою за: Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>; Наглядова статистика та Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

фізичних осіб (яка зростала до січня 2023 р.) почала потрохи знижуватись і у квітні 2024 р. склала 66,5 % (рис. 2). Утім, наявний високий рівень депозитів на вимогу вказує на те, що населення та бізнес і надалі віддають перевагу ліквідним інструментам.

В українській практиці спостерігається зменшення кредитної глибини (більше див. Sharoval et al., 2022; Шпанель-Юхта, 2022; Брус, Бублик, 2017) за одночасного зростання монетизації економіки. Це явище сигналізує про неефективність грошово-кредитної трансмісії, адже збільшення грошової маси не приводить до пропорційного зростання кредитування реального сектору економіки (див. рис. 2). Рівень загальної кредитної глибини економіки (співвідношення працюючих кредитів до номінального ВВП) знизився з 16,6 % у 2017 р. до 10,8 % у 2023 р., так само як і рівень кредитної глибини корпоративного сектору (співвідношення працюючих кредитів корпоративного сектору до номінального ВВП) — з 13,2 % у 2017 р. до 7,1 % у 2023 р. Варто зазначити, що у 2022 р. падіння кредитної глибини відбулося синхронно із зниженням номінального ВВП. Проте у 2023 р. кредитна глибина зменшилася, незважаючи на зростання за рахунок інфляції номінального ВВП. Падіння рівня кредитної глибини свідчить про те, що обсяги працюючих активів, за якими немає прострочення погашення боргу понад 90 днів або за якими контрагент спроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення¹⁵,

¹⁵ Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова Правління Національного банку України № 351 від 30.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

зростають повільніше, ніж номінальний ВВП. Рівень монетизації економіки (співвідношення МЗ на кінець року до номінального ВВП) демонструє більш мінливу динаміку: після падіння (із 40,5 % у 2017 р. до 35,8 % у 2018 р.) він почав поступово зростати (досягнувши 47,7 % у 2022 р.), трохи зменшившись у 2023 р. (до 47,1 %). Зростання рівня монетизації свідчить про випереджальне збільшення грошової маси порівняно з номінальним ВВП, однак це не супроводжувалося розширенням кредитування.

З огляду на низький рівень кредитної глибини, зростаючу монетизацію економіки та високу частку депозитів на вимогу, дієвість вітчизняної практики регулювання нормативів обов'язкового резервування залишається недостатньою. Банки вишукують способи обійти їх дію, спрямовуючи вільну ліквідність у дохідні депозитні сертифікати й ОВДП, що дозволяє компенсувати втрати через безоплатне утримання резервів.

При коригуванні нормативів обов'язкового резервування варто реалізувати:

а) подальше підвищення нормативів обов'язкового резервування для депозитів у іноземній валюті (це стимулюватиме банки конвертувати депозити в іноземній валюті в гривневі, тим самим зменшуючи тиск на курс гривні);

б) введення податкових пільг для вкладників, які розміщують кошти на довгострокових депозитах (це мотивуватиме вкладників до довгострокових заощаджень, тим самим збільшуючи обсяг доступних банкам довгострокових ресурсів, що сприятиме розвитку довгострокового кредитування; ризик зменшення бюджетних надходжень через податкові пільги може бути компенсований зростанням обсягу довгострокових депозитів);

в) розширення переліку бенчмарк-ОВДП, які банки можуть включати в покриття до 50 % обсягу обов'язкових резервів, оскільки наразі пропозиція цих гривневих ОВДП є обмеженою (це дасть банкам змогу компенсувати втрати через підвищення нормативів обов'язкового резервування; стимулювання попиту на державні цінні папери приведе до зростання їх ринкової вартості, що, у свою чергу, знизить залежність державного бюджету від зовнішніх запозичень);

г) зниження нормативів обов'язкового резервування для банків, у яких частка довгострокових кредитів у загальному кредитному портфелі перевищує певний поріг (це спонукатиме банки надавати більше таких кредитів, оскільки довгострокові проекти потребуватимуть збільшення обсягів ліквідності).

Хоча у світі поширено практику винагороди за обов'язкові резерви, в Україні її запровадження за виконання нормативів резервування вимагає ґрунтовного опрацювання, аби уникнути стимулювання банків до штучного нарощування резервів з метою отримання вигоди. Отже, наразі важливо зберегти неоплачуваний характер резервів і паралельно стимулювати кредитування за допомогою інших інструментів грошово-кредитної політики. Зокрема, диференціації кредитних потоків можна досягти шляхом зміни вимог щодо оцінки банками кредитного ризику, а саме:

а) розширення переліку прийнятних забезпечень, вартість якого враховується при розрахунку кредитного ризику: наприклад, НБУ вже включив до переліку прийнятних забезпечень гарантії Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві¹⁶, що становлять до 50 % від суми кредиту з пільговим коефіцієнтом 0,85, у тому числі й для Експортно-імпортного агентства;

б) збільшення коефіцієнтів ліквідності певних видів забезпечення для спеціалізованих кредитів: для розвитку банківських продуктів з енергоефективності НБУ встановив підвищені коефіцієнти ліквідності для обладнання у сфері енергетики (0,9 — у разі прийняття такого обладнання / устаткування в забезпечення на підставі права довірчої власності; 0,75 — у разі прийняття такого обладнання / устаткування в заставу)¹⁷; однак існує ризик, що банки можуть скористатися цими умовами для активізації торгівлі таким обладнанням, а не для фінансування проектів з його встановлення й використання.

Таким чином, українська практика застосування диференційованих нормативів не досягла очікуваного ефекту в зменшенні структурних дисбалансів ліквідності, що вказує на необхідність перегляду чинних механізмів з метою стимулювання кредитної активності в економіці.

ВИСНОВКИ

Світова практика свідчить, що політика обов'язкового резервування повинна змінюватися в часі, а не бути політикою фіксованих резервних вимог. Для ефективного впливу на структуру банківських балансів центральні банки застосовують диференційовані нормативи для різних категорій зобов'язань. Синхронізація з іншими інструментами грошово-кредитної політики дозволяє центральним банкам точніше регулювати ліквідність банківської системи.

Поглиблення диференціації нормативів обов'язкового резервування в Україні не спричинило суттєвого зменшення структурних дисбалансів ліквідності в банківській системі. Високий рівень депозитів на вимогу, обумовлений економічною невизначеністю, вказує на недостатню ефективність чинної диференціації нормативів обов'язкового резервування у впливі на структуру депозитів. Незважаючи на перевищення з 2023 р. обов'язкових резервів над загальними резервами банків, спричинене підвищенням нормативів резервування і включенням бенчмарк-ОВДП у покриття обов'язко-

¹⁶ Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НБУ. Постанова Правління Національного банку України № 39 від 06.04.2024 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_06042024_39

¹⁷ Ухвалено комплекс рішень для стимулювання залученості банківського сектору до фінансування проектів з відбудови економіки країни. *Національний банк України*. 2024. 10 чер. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uhvaleno-kompleks-rishen-dlya-stimulyuvannya-zaluchenosti-bankivskogo-sektoru-do-finansuvannya-proyektiv-z-vidbudovi-ekonomiki-krayini>

вих резервів, активне інвестування банків у депозитні сертифікати свідчить про значний рівень ліквідності в системі. Однак зростання монетизації економіки не приводить до пропорційного збільшення кредитування, оскільки банки надають перевагу низькоризиковим інвестиціям у депозитні сертифікати НБУ й ОВДП.

Для оптимізації вітчизняної політики обов'язкового резервування рекомендується забезпечити не лише прозорість і передбачуваність застосування нормативів, а й коригування в частині: а) підвищення нормативів для депозитів у іноземній валюті, б) запровадження податкових стимулів для залучення довгострокових депозитів, в) розширення переліку бенчмарк-ОВДП у покриття банками частини обов'язкових резервів, г) зниження нормативів для банків з високою часткою довгострокових кредитів. Додатково існує потреба в перегляді вимог щодо оцінки кредитного ризику шляхом розширення переліку прийнятного забезпечення та збільшення коефіцієнтів ліквідності окремих видів забезпечення.

Статтю підготовлено в рамках НДР «Концепт грошово-кредитної політики України у воєнний та повоєнний період» відділу грошово-кредитних відносин ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (№ держреєстрації 0123U103147).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Дзюблюк, О. (1998). Особливості застосування мінімальних обов'язкових резервів у процесі реалізації грошової політики. *Вісник Національного банку України*. № 7. С. 48—50. URL: <https://journal.bank.gov.ua/archive/1998/7.pdf>
- Шаринська, О. (2005). Обов'язкове резервування як інструмент грошово-кредитного регулювання цінової стабільності. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Зб. наук. праць*. Суми, УАБС НБУ. Т. 12. С. 101—115. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/55394/5/Sharynska_reservation.pdf
- Бойко, Д., Коковіхіна, О. (2011). Використання норм обов'язкових резервів у грошово-кредитній політиці України. *Економічний часопис-XXI*. № 3—4. С. 45—47.
- Манжос, С. (2014). Обов'язкові резервні вимоги як монетарний інструмент антикризового управління банківською діяльністю. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. № 19(3(4)). С. 58—62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_3%284%29__15
- Дзюблюк, О., Забчук, Г. (2012). Ефективність монетарного впливу центрального банку на кредитне стимулювання розвитку виробництва. *Фінанси України*. № 7. С. 17—27. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=503
- Вишивана, Б., Щуревич, О. (2013). Обов'язкові резервні вимоги — монетарний механізм регулювання грошового ринку. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 23.10. С. 164—174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23.10_29
- Сомик, А. (2014). Удосконалення обов'язкових резервних вимог як інструменту грошово-кредитної політики Національного банку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=764>

- Hardy, D. (1997). Reserve Requirements and Monetary Management: An Introduction. In: Instruments of Monetary Management: Issues and Country Experiences. Mr. Tomás J., T. Baliño, L.M. Zamalloa (Eds.). <https://doi.org/10.5089/9781557755988.071>
- Cantú, C., Gondo, R., Martinez, B. (2024). Reserve requirements as a financial stability instrument. *BIS Working Papers*. No. 1182. URL: <https://www.bis.org/publ/work1182.pdf>
- Montoro, C., Moreno, R. (2011). The use of reserve requirements as a policy instrument in Latin America. *BIS Quarterly Review*. March. P. 53—65.
- De Crescenzo, A., Lepers, E., Fannon, Z. (2023). Assessing the effectiveness of currency-differentiated tools: The case of reserve requirements. *International Journal of Central Banking*. Vol. 19. No. 5. P. 439—492. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb23q5a10.pdf>
- Gray, M. (2011). Central bank balances and reserve requirements. *IMF Working papers*, WP/11/36. <https://doi.org/10.5089/9781455217908.001>
- Alper, K., Binici, M., Demiralp, S., Kara, H., Özlü, P. (2018). Reserve requirements, liquidity risk, and bank lending behavior. *Journal of Money, Credit and Banking*. Vol. 50. Iss. 4. P. 817—827. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12475>
- Bitar, J. (2022). A note on reserve requirements and banks' liquidity. *International Journal of Finance & Economics*. Vol. 27. Iss. 4. P. 4837—4852. <https://doi.org/10.1002/ijfe.2403>
- Glocker, C. (2021). Reserve requirements and financial stability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Vol. 71, 101286. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2021.101286>
- De Grauwe, P., Ji, Y. (2024). How to conduct monetary policies. The ECB in the past, present and future. *Journal of International Money and Finance*. Vol. 143, 103048. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2024.103048>
- Carlson, M. (2015). Lessons from the Historical Use of Reserve Requirements in the United States to Promote Bank Liquidity. *International Journal of Central Banking*. 11(1). P. 191—224. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb15q1a6.pdf>
- Kuang, C., Yang, J., Zhu, W. (2024). Reserve holding and bank lending. *Journal of Empirical Finance*. Vol. 77, 101478. <https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2024.101478>
- Fuster, A., Schelling, T., Towbin, P. (2024). Tiers of joy? Reserve tiering and bank behavior in a negative-rate environment. *Journal of Monetary Economics*. Vol. 148, 103614. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2024.103614>
- Camors, C., Peydró, J., Tous, F., Vicente, S. (2019). Macroprudential and monetary policy: loan-level evidence from reserve requirements. *BSE Working Paper*. No. 1091. URL: <https://bse.eu/research/working-papers/macroprudential-and-monetary-policy-loan-level-evidence-reserve-requirements>
- Vargas, M., Sanchez, J. (2023). Taming Financial Dollarization: Determinants and Effective Policies — The Case of Uruguay. *IMF Working Papers*. Iss. 244. <https://doi.org/10.5089/9798400258428.001>
- Дзюблюк, О. (2002). Перспективи вдосконалення резервних вимог центрального банку як інструменту монетарного регулювання перехідної економіки. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. Вип. 4. С. 115—121.
- Sharoval, Yu., Kerimov, P., Shpanel-Yukhta, O., Korablin, S., Bubyk, Ye., Brus, S. (Eds.). (2022). Financial depth-economic growth nexus in Ukraine. Kharkiv, PC Technology Center. 192 p. <http://doi.org/10.15587/978-617-7319-61-9>
- Шпанель-Юхта, О. (2022). Особливості банківського кредитування в умовах війни. *Економіка та суспільство*. (45). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-96>

Брус, С., Бублик, Є. (2017). Зменшення обсягів проблемних кредитів в Україні в умовах обмеженого інструментарію. *Фінанси України*. № 7. С. 76—90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_7_7

Надійшла 28.06.2024

Прорецензована 18.07.2024

Доопрацьована 21.08.2024

Підписана до друку 02.09.2024

REFERENCES

- Dziubliuk, O. (1998). Peculiarities of the application of minimum reserve requirements in the process of implementing monetary policy. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. No. 7. P. 48-50. URL: <https://journal.bank.gov.ua/archive/1998/7.pdf> [in Ukrainian].
- Sharynska, O. (2005). Required reserves as a tool for monetary regulation of price stability. *Problems and prospects for the development of the banking system of Ukraine*. Vol. 12. P. 101-115. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/55394/5/Sharynska_reservation.pdf [in Ukrainian].
- Boyko, D., Kokovihina, O. (2011). The use of norms of obligatory backlogs in the monetary policy of Ukraine. *Economic annals-XXI*. No. 3-4. P. 45-47 [in Ukrainian].
- Manzhos, S. (2014). Reserve requirements as the monetary tool of anti-crisis management of banking activity. *Odesa National University Herald. Economy*. No. 19(3(4)). P. 58-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_3%284%29__15 [in Ukrainian].
- Dziubliuk, O., Zabchuk, G. (2012). Efficiency of central bank monetary influence on credit stimulation of domestic output. *Finance of Ukraine*. No. 7. P. 17-27. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=503 [in Ukrainian].
- Vyshyvana, B., Shchurevych, O. (2013). Reserve requirements as monetary mechanism of regulation of money market. *Scientific bulletin of UNFU*. Vol. 23.10. P. 164-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlto_2013_23.10_29 [in Ukrainian].
- Somyk, A. (2014). Improvement of obligatory reserve requirements as tool of monetary policy of National Bank of Ukraine. *Public administration: improvement and development*. No. 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=764> [in Ukrainian].
- Hardy, D. (1997). Reserve Requirements and Monetary Management: An Introduction. In: *Instruments of Monetary Management: Issues and Country Experiences*. T.J.T. Baliño, L.M. Zamalloa (Eds.). <https://doi.org/10.5089/9781557755988.071>
- Cantú, C., Gondo, R., Martinez, B. (2024). Reserve requirements as a financial stability instrument. *BIS Working Papers*. No. 1182. URL: <https://www.bis.org/publ/work1182.pdf>
- Montoro, C., Moreno, R. (2011). The use of reserve requirements as a policy instrument in Latin America. *BIS Quarterly Review*. March. P. 53-65.
- De Crescenzo, A., Lepers, E., Fannon, Z. (2023). Assessing the effectiveness of currency-differentiated tools: The case of reserve requirements. *International Journal of Central Banking*. Vol. 19. No. 5. P. 439-492. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb23q5a10.pdf>
- Gray, M. (2011). Central bank balances and reserve requirements. *IMF Working Papers*. WP/11/36. <https://doi.org/10.5089/9781455217908.001>
- Alper, K., Binici, M., Demiralp, S., Kara, H., Özlü, P. (2018). Reserve requirements, liquidity risk, and bank lending behavior. *Journal of Money, Credit and Banking*. Vol. 50. Iss. 4. P. 817-827. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12475>

- Bitar, J. (2022). A note on reserve requirements and banks' liquidity. *International Journal of Finance & Economics*. Vol. 27. Iss. 4. P. 4837-4852. <https://doi.org/10.1002/ijfe.2403>
- Glocker, C. (2021). Reserve requirements and financial stability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Vol. 71, 101286. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2021.101286>
- De Grauwe, P., Ji, Y. (2024). How to conduct monetary policies. The ECB in the past, present and future. *Journal of International Money and Finance*. Vol. 143, 103048. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2024.103048>
- Carlson, M. (2015). Lessons from the Historical Use of Reserve Requirements in the United States to Promote Bank Liquidity. *International Journal of Central Banking*. Vol. 11(1). P. 191-224. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb15q1a6.pdf>
- Kuang, C., Yang, J., Zhu, W. (2024). Reserve holding and bank lending. *Journal of Empirical Finance*. Vol. 77, 101478. <https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2024.101478>
- Fuster, A., Schelling, T., Towbin, P. (2024). Tiers of joy? Reserve tiering and bank behavior in a negative-rate environment. *Journal of Monetary Economics*. Vol. 148, 103614. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2024.103614>
- Camors, C., Peydró, J., Tous, F., Vicente, S. (2019). Macroprudential and monetary policy: loan-level evidence from reserve requirements. *BSE Working Paper*. No. 1091. URL: <https://bse.eu/research/working-papers/macroprudential-and-monetary-policy-loan-level-evidence-reserve-requirements>
- Vargas, M., Sanchez, J. (2023). Taming Financial Dollarization: Determinants and Effective Policies — The Case of Uruguay. *IMF Working Papers*. Iss. 244. <https://doi.org/10.5089/9798400258428.001>
- Dziubliuk, O. (2002). Prospects for improving central bank reserve requirements as an instrument of monetary regulation of transitive economy. *Bulletin of Ternopil Academy of National Economy*. Vol. 4. P. 115-121 [in Ukrainian].
- Shapoval, Yu., Kerimov, P., Shpanel-Yukhta, O., Korablin, S., Bublyk, Ye., Brus, S. (Eds.) (2022). Financial depth-economic growth nexus in Ukraine. Kharkiv, PC Technology Center. 192 p. <http://doi.org/10.15587/978-617-7319-61-9>
- Shpanel-Yukhta, O. (2022). Peculiarities of bank lending under conditions of war. *Economy and Society*. (45). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-96> [in Ukrainian].
- Brus, S., Bublyk, Ie. (2017). Decrease in the volume of problem loans in Ukraine under limited tools. *Finance of Ukraine*. No. 7. P. 76-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_7_7 [in Ukrainian].

Received on June 28, 2024

Reviewed on July 18, 2024

Revised on August 21, 2024

Signed for printing on September 2, 2024

Yuliia Shapoval, PhD (Econ.),
Senior Research Fellow of the Department of Monetary Relations
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

APPLICATION OF RESERVE REQUIREMENTS:
FOREIGN PRACTICE AND UKRAINIAN REALITIES

Adaptive reserve requirements policy, which involves differentiation and dynamic change of reserve ratios, serves as central bank's measure to ensure financial stability. The essence of reserve requirements, methods of their accounting and differentiation criteria are disclosed. The objectives of reserve requirements are summarized: a) prudential supervision, b) liquidity management, c) regulation of capital flows movements. The positives (cheap way to sterilize excess liquidity, impact on the structure of bank liabilities) and risks (reduction of bank liquidity, indirect impact on interest rates, stimulation of banks' risky behavior, imprecision of influence) of the use of the requirements are identified.

It is noted that the impact of mandatory reserve requirements on lending is that, due to the countercyclical application of reserve requirements, the amplitude of credit cycles decreases, and the impact on currency stability consists in the substitution of foreign currency in bank balance sheets. A historical review of changes in reserve requirements in Ukraine has shown: a) liberalization of requirements during crisis periods, b) a change in the structure of requirements since 2008 in order to reduce currency liabilities; c) stimulation of raising long-term funds in 2011–2014 and since 2023; d) a cycle of high requirements since 2023. The ineffectiveness of the mandatory reserve requirements policy in Ukraine is explained by the high share of demand deposits and the fact that, despite banks having the liquidity available (given the growth of economy monetization), they keep it in reserve (given the growth of the volume of bank required reserves) or invest in less risky instruments (given the growth of the volume of investment by banks in NBU certificates of deposit and domestic government bonds) rather than direct it into lending (given the low credit depth). Recommendations have been developed to improve the reserve requirements policy in Ukraine.

Keywords: *banks; monetary policy; required reserves; liquidity; loans; deposits.*